

Douze jours à Barcelone –i un al Berguedà–: Guide illustrée de Carlos Ossorio Gallardo (1908)

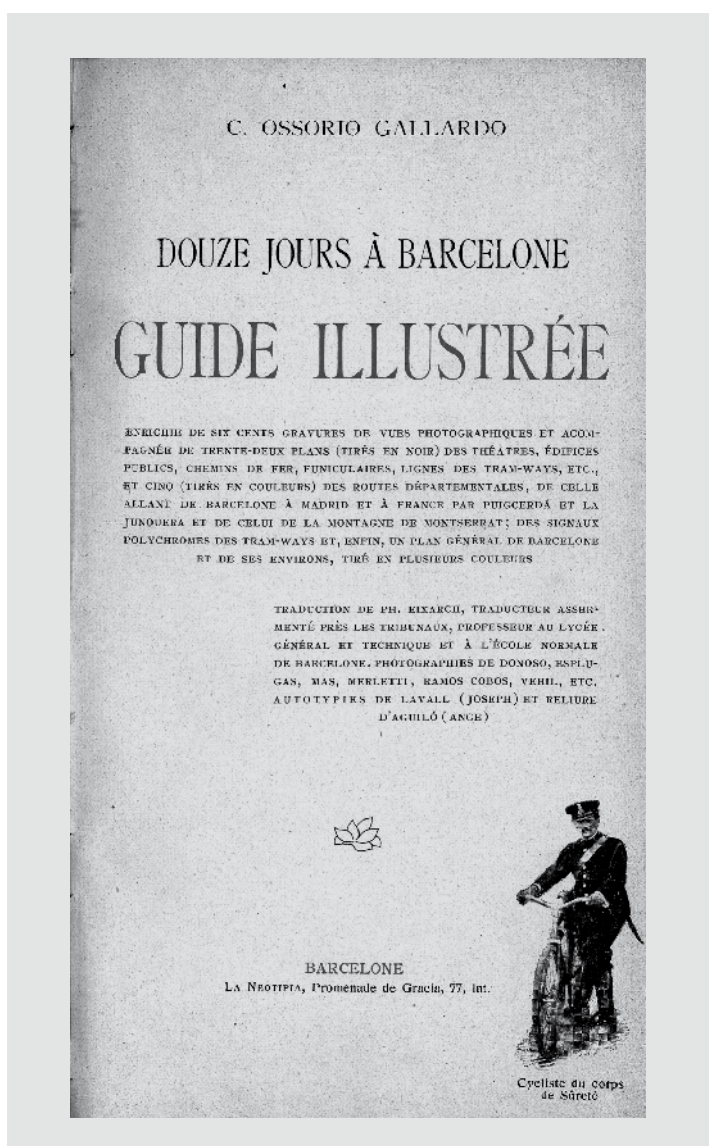
Els estudiosos del turisme coincideixen en considerar que els orígens contemporanis del turisme s'han de buscar en els viatges que feien els joves aristòcrates europeus i americans, allò que fou conegut i anomenat com el *Grand Tour*. Aquests viatges, una envejable mixt entre diversió i instrucció, es van començar a posar de moda cap a principis del XVII i va continuar fins que els ferrocarrils i la navegació a vapor van facilitar el desplaçament dels joves adinerats a altres llocs del món. Tot i que el *Grand Tour* no incloïa Barcelona si que la ciutat va ser visitada per viatgers il·lustrats, impulsats per l'esperit enciclopèdic, i després romàntic. Els primers es sorprenien d'una ciutat que destacava per la seva modernitat i esperit "industriós"; els segons solen mostrar un cert desencís per no trobar els tòpics que l'imaginari romàntic havia dibuixat d'Espanya (1).

A mitjans segle XIX destaquem la crònica del xilè Domingo Faustino Sarmiento. Aquest periodista, que va arribar a Barcelona l'hivern de 1846, cercava notícies que fessin augmentar la llegenda negra sobre l'antiga metròpoli quan encara era calent l'ambient de llurs independències. Va trobar però, que Barcelona era una ciutat d'Europa; comparava les Rambles als bulevards de l'Haïve o de Bordeus, el Liceu estava a punt d'inaugurar-se i es permetia parlar amb la terminologia de l'època de "otra sangre, otra estirpe, otro idioma", i fins i tot va afirmar: "aquí hay omnibus, gas,

vapor, seguros, tejidos, imprenta, humo y ruido, hay, pues, un pueblo europeo". (2)

D'aquest mitjans del s. XIX són les primeres guies urbanes de Barcelona que seguien el model francès, destacant els grans monuments i amb un marcat interès per a la història local (3). En motiu de la celebració de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, aparegueren tot un seguit de fulletons i guies diverses. A la *Guía Ilustrada de la Exposición Universal de Barcelona en 1888*, de Juan Valero de Tornos (editada en francès el 1889) és especialment interessant el capítol dedicat a la «Manera de emplear el tiempo en Barcelona», on es mostra un possible itinerari per gaudir de la ciutat en 8-15 dies: s'hi destaquen monuments com la Catedral, l'església de Santa Maria del Mar, el castell de Montjuïc i es recomana anar al teatre, a les sessions de nit. També s'anima al visitant a recórrer els voltants de Barcelona com per exemple Montserrat o la costa del Maresme.

Amb aquest mateix concepte, el d'estructurar la visita per dies, es publica el 1908 *Douze jours à Barcelone. Guide illustré*, d'Ossorio Gallardo. Es una guia ben documentada que destaca per estar il·lustrada amb fotografies de Alessandro Merletti i Quaglia (Torí, 1860 – Barcelona, 1943) un dels grans fotògrafs i pioner del periodisme gràfic (4), de Pau Audouard i Deglaire (La Havana 1856-Barcelona 1919) fotògraf oficial de l'Exposició Universal de 1888, fet que li donaria fama

Portada *Guide illustrée*. 1916.

i el convertiria en el retratista de moda entre la burgesia barcelonina, i d'Adolf i Pelai Mas, especialistes en fotografia d'obres d'art.

La *Guide*, com el seu títol indica, proposa als visitants francesos –avui en diríem turistes– conèi-

fleuve, suivant l'habitude d'autrefois de construire les ponts sur mesure, c'est-à-dire en profitant, en guise de piliers, les rochers existant dans le fleuve sans se soucier de si le pont résulterait droit ou tordu, ni si les arceaux étaient ou non de la même largeur et de la même hauteur, tel que l'on voit aussi appliqué pour le pont de Besalú sur le Fluvia et pour celui de Martorell sur le Llobregat.

Nous devons aussi faire mention de la tour de la Minyona sur le haut d'un château que l'on fait remonter aux temps des romains. Elle est cylindrique, légèrement conique et a 4 mètres de diamètre sur 15 de hauteur.

L'église de Cardona est de style gothique et conserve quelques préciosités telles que: une chasuble admirablement travaillée en or et en soie; une croix gothique en argent d'un grand mérite et un sépulcre en marbre blanc polychrome d'une valeur extraordinaire. La ville de Cardona eut, dans un temps très reculé, le privilège de frapper de la monnaie, dont on connaît seulement trois ou quatre exemplaires très rares.

Fígols. — Après avoir visité Cardona et en quittant les mines blanches du sel, le touriste peut avancer toujours, et à une distance d'environ 60 kilomètres de Manresa et à 10 kilomètres seulement de Berga, il trouvera les mines noires, propriété de M. Olano, comte de Fígols. Ces mines de charbon de terre, plus généralement connues sous la dénomination de Mines de charbon du district de Berga, sont de la plus haute importance et dignes,

Cardona. — Salines. — Le forat mió

Manresa. — La Seo (Intérieur)

Pàgina de la *Guide illustrée*. 1916.

xer Barcelona amb dotze dies. Acompanyen al text de més de tres-cents pàgines, uns sis-cents gravats fotogràfics i una trentena de plànols de teatres, edificis públics, ferrocarrils, funiculars, línies de tramvia, etc. Es tracta doncs d'una obra ambiciosa, l'autor de la qual va aconseguir, sens dubte, un gran èxit de vendes: l'editora barcelonina La Neotipia (5) en va fer, pel cap baix, dues edicions, el 1908 i el 1916.

L'autor de la *Guide*, Carlos Ossorio y Gallardo, —fill de l'escriptor i bibliòfil Manuel Ossorio Bertrand i germà d'Angel, escriptor, assagista i polític, i de l'escriptora, periodista i tra-

ductora Maria d'Atocha— fa una proposta per a visitants-turistes d'élite que no sols havien de disposar de temps per poder viatjar a Barcelona, sinó també de molts diners; la proposta de visita dels dotze dies, es de luxe. En la mateixa línia havia editat, cap el 1900, *El Arte de Bien Comer. Conferencias Culinarias* (6).

Dotze dies per conèixer Barcelona i els seus entorns

La llista d'establiments que Ossorio recomana als turistes es d'autèntic luxe, començant pel *Café Restaurant Lion d'Or*, a la Rambla, el *Grand Hôtel de Ambos Mundos*, a la Ronda de San Pedro, del qual l'autor diu: "*Su restaurante es también de primer orden, donde se sirven con frecuencia banquetes a personajes reales. Todo lo que el*

viajero pueda desear lo encuentra en este hotel, cuyo edificio contiene numerosas dependencias auxiliares. Los magníficos ómnibus que se sitúan en las estaciones para el servicio de viajeros llaman la atención".

El *Maison Dorée*, "*este establecimiento es un de los restaurantes más lujosos y suntuosos de Barcelona*", l'havien fundat el 1897 els germans G. i M. Pompidor, fondistes terrassencs d'ascendència francesa, a la plaça de Catalunya núm. 22. Era el de més categoria de la ciutat, Alfons XIII hi anava sempre, i era el punt de trobada de la millor societat; fou el primer local que instal·là una porta giratòria i es comentava que l'energia generada pels clients en entrar i sortir l'aprofitaven per a fer anar la màquina que molia el cafè, situada al soterrani. També introduí el te, anunciat amb el rètol "*Five o'clock tea a las 7 de la tarde*". Acollí nombroses tertúlies i allí fou on el pintor Ramon Casas s'enamorà de la venedora de loteria Júlia Peraire, la que fou la seva model, amant i més tard esposa.

A la part alta del passeig de Gràcia l'autor de la *Guide* recomanava una visita al *Torino*, un "*bar, café y restaurante Torino, cuya decoración artística, original y grandiosa atraen y encantan al visitante. Se necesita el alma de un artista italiano y el temple de un negociante yanqui para atreverse a levantar un palacio al vermouth*".

La *Guide* destaca recomana fer visites a establiments comercials prototipus de la modernitat com per exemple *Auto-Garage Abadal* o els Magatzems *El Siglo*, el que més s'acostava al model de grans magatzems europeus de principis de segle XX. El garatge estava situat entre Rambla Catalunya i Aragó, propietat del manresà Francesc Abadal i Serramalera (Manresa 1875–Barcelona 1939). El manresà fou un dels pioners de l'automobilisme a casa nostra, empresari de l'automoció, ciclista professional —campió de Catalunya de velocitat i llarga distància, 1884, i segona posició en el campionat d'Espanya de velocitat, 1904—, motorista i pilot de cotxes experimentat, i director comercial de la marca Hispano-Suiza. Obrí l'*Auto-Garage Central*, per a la difusió del qual encarregà un cartell al pintor modernis-

ta Ramon Casas, i a la vegada fundà la primera autoescola de Barcelona.

Fora de Barcelona l'autor recomana la visita a Arenys de Mar i més concretament a l'hotel restaurant *Monte Nello* ubicat sota el penya-segat del Mal Temps. Es tractava d'un edifici de cert estil colonial que integrava l'ermita del Mont Calvari del s. XVI i que el promotor, Enric Nello, va convertir en un luxós hotel balneari amb tres façanes al mar, i 50 habitacions. Avui, transformat, es la seu del Club Nàutic d'Arenys de Mar. La guia tampoc s'oblida el Cau Ferrat de Sitges, inaugurat per Santiago Rossinyol el 1893, i la visita a Montserrat i al seu restaurant.

El que ens pot sorprendre més de la *Guide* es que l'autor recomani als turistes que visitin la Catalunya interior, concretament Vic on destaca que "*la comarca de Vich es famosa por sus fábricas de salchichones, la que ha contribuido en mayor medida a darle este justo renombre es la que lleva el nombre de Herederos de Juan Terra, (sic) Torra*", Manresa, Cardona i a les mines de carbó de Fígols.

Un dia per visitar les Mines de Fígols

Transcrivim íntegrament el text que descriu la visita a les mines de Fígols per l'interès doble, tant pel que fa a la informació que proporciona com pel fet que es considera d'interès turístic visitar el complex miner. Certament que José E de Olano hi va tenir molt a veure, i ens imaginem al comte de Fígols costejant el viatge i fent d'amfitrió a l'autor de la guia. Avui d'això en diríem *acció promocional* i evidentment es tracta d'una estratègia de màrqueting industrial exitosa. L'autor de la guia en destaca la importància de la producció, la qualitat del carbó per a ser cremat en calderes de vapor, per la fabricació de ciment, calç, guix, rajoles, fàbriques de vidre i les plantes de gas. Un carbó que es consumeix a les ciutats de Manresa, Terrassa, Sabadell, Barcelona, Girona, Vic, entre altres.

Es destaca la modernitat dels sistemes de transport i també de les instal·lacions, tant de la

fàbrica de briquetes i ovoides (8) com per l'ús de l'electricitat per a la il·luminació i ventilació de les mines. També destaca l'existència de les colònies mineres on el propietari, José E de Olano ha instal·lat tot tipus de serveis: dues esglésies servides per dos capellans, un hospital, una farmàcia i una escola per assistir al que els nens d'ambdós sexes, i l'economat, a més de les oficines, magatzems de materials i de carbó, tallers, i el xalet del propietari, que feia poc que havia albergat al rei Alfons XII durant el seu viatge a l'Alt Llobregat.

Après avoir visité Cardona et en quittant les mines blanches du sel, le touriste peut avancer toujours, et a une distance d'environ 60 kilomètres seulement, à 10 kilomètres seulement de Berga, il trouvera les mines noires, propriété de M. Olano, comte de Figols. Ces mines de charbon de terre, plus généralement connues sous la dénomination de Mines de charbon du district de Berga, sont de la plus de la haute importance, et dignes sous toutes les rapports, d'être visités.

Existent dans ces mines plus d'une douzaine de couchés de houille, dont actuellement trois seulement sont en exploitation; la première et la deuxième, sur deux mètres de cavité, ont un mètre de houille et la troisième en a 80 centimètres. Leur production est donc énorme; on évalue le nombre d'unités cubiques en quelques centaines de millions de combustible.

Ce charbon est un parfait lignite, équivalant à la houille sèche à longue flamme. Il est d'une couleur noire de jais; sa fracture est prismatique; il produit en brûlant une flamme longue et blanche et sa force calorifique est au-delà de six mille calories, et produit des résultats excellents pour la caléfaction des chaudières à vapeur, produisant plus de sept litres de vapeur par kilogramme de combustible brûlé.

On l'applique en outre à la cuisson du ciment, de la chaux, du plâtre, des briques; on l'emploie dans les verreries, dans les usines à gaz, etc. Ces houilles obtiennent une consommation constante à Manresa, à Tarrasa, à Sabadell, à Barcelone, à Gironne, à Vich, etc.

L'exploitation de ce combustible se fait au moyen de cavernes ou de tunnels et de galeries de direction pratiquées dans les couches de charbon

à des niveaux différents. On exploite la houille en faisant des taillades ou des entailles ascendantes et on descend aux galeries de trainage au moyen de plans inclinés intérieurs.

Au centre de Figols sont montées toutes les installations modernes nécessaires pour cette grande exploitation. Il y a des plans inclinés extérieurs pour opérer la descente du charbon aux lavoirs mécaniques, où il est séparé des pierres qui lui sont adhérentes et où l'on fait le criblage du combustible en différentes grandeurs. Un tram-way aérien transporte la houille des lavoirs à la voie ferrée pour y être chargée sur des wagons qui la portent à destination. Il y a une usine où l'on fait l'agglomération des menus

sous tous les rapports, d'être visités.

Existents dans ces mines plus d'une douzaine de couches de houille, dont actuellement trois seulement sont en exploitation: la première et la deuxième, sur deux mètres de cavité, ont un mètre de houille et la troisième en a 80 centimètres. Leur production est donc énorme; on évalue le nombre d'unités cubiques en quelques centaines de millions de combustible.

Ce charbon est un parfait lignite, équivalant à la houille sèche à longue flamme. Il est d'une couleur noire de jais; sa fracture est prismatique; il produit en brûlant une flamme longue et blanche et sa force calorifique est au-delà de six mille calories, et produit des résultats excellents pour la caléfaction des chaudières à vapeur, produisant plus de sept litres de vapeur par kilogramme de combustible brûlé.

On l'applique en outre à la cuisson du ciment, de la chaux, du plâtre, des briques; on l'emploie dans les verreries, dans les usines à gaz, etc. Ces houilles obtiennent une consommation constante à Manresa, à Tarrasa, à Sabadell, à Barcelone, à Gironne, à Vich, etc.

L'exploitation de ce combustible se fait au moyen de cavernes ou de tunnels et de galeries de direction pratiquées dans les couches de charbon à des niveaux différents. On exploite la houille en faisant des taillades ou des entailles ascendantes et on descend aux galeries de trainage au moyen de plans inclinés intérieurs.

Au centre de Figols sont montées toutes les installations modernes nécessaires pour cette grande exploitation. Il y a des plans inclinés extérieurs pour opérer la descente du charbon aux lavoirs mécaniques, où il est séparé des pierres qui lui sont adhérentes et où l'on fait le criblage du combustible en différentes grandeurs. Un tram-way aérien transporte la houille des lavoirs à la voie ferrée pour y être chargée sur des wagons qui la portent à destination. Il y a une usine où l'on fait l'agglomération des menus

Figols. — Mines de charbon. — Plan incliné

Pàgina de la Guide illustrée. 1916.

trois tonnes par heure et d'une autre, système Fouquemberg, qui en produit cinq tonnes aussi par heure.

Dans l'intérieur des mines le courant électrique est utilisé comme force motrice pour faire fonctionner les ventilateurs les perforateurs et les chèvres.

Tous les ouvriers habitent la colonie minière construite par M. Olano, où il y a deux chapelles des services par deux prêtres, un hôpital, une pharmacie et une école à la quelles assistent les enfants des deux sexes; des établissements aux sont débités tous les articles nécessaires à la vie n'y manquent pas non plus.

Il y a encore de grands bureaux,

des magasins d'outillage, de charbon et enfin le châlet de M. Olano, qui a eu l'honneur de loger dernièrement S.M. le roi d'Espagne ».

Notes

El meu agraïment a la historiadora Raquel Lacuesta que fou qui em va informar de l'existència d'aquesta guia il·lustrada i em va fer adonar de la seva singularitat.

- (1). Sole JIMÉNEZ i Llorenç PRATS: "El turismo en Cataluña: evolución histórica y retos de futuro", a Pasos, Revista de Turismo y patrimonio Cultural, 2006. Vol.4, Nº2, pags.153-174
- (2). Atlas del Turisme de Catalunya. Mapa nacional dels recursos turístics intangibles, Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Generalitat de Catalunya 2008. http://www.gencat.cat/diue/doc/doc_36886208_1.pdf
- (3). Fàtima LÓPEZ i Teresa-M. SALA: "Una anàlisi historiogràfica de l'oci i els seus espais a la Barcelona del 1900", a XII Congrés d'Història de Barcelona – Historiografia Barcelonina. Del mite a la comprensió, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 30 de novembre i 1 de desembre de 2011 http://w110.bcn.cat/ArxiuHistoric/Continguts/Documents/Fitxers/Comun11_Sala.pdf
- (4). Establert a Barcelona des de 1889, exercí de fotògraf professional i s'especialitzà en reportatges gràfics, de manera que cal considerar-lo com un dels pioners del periodisme gràfic a Catalunya. Són molt conegudes, per exemple, les fotografies que obtingué en el judici de Ferrer i Guàrdia (1909) i que foren publicades en bona part de la premsa internacional. Treballs seus aparegueren a *Blanco y negro*, *La Ilustración Artística*, *Daily Mirror*, etc. El seu fons d'imatges es conserva a l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Barcelona i ha estat catalogat i estudiat per Pep Parer. <http://www.iefc.es/pdf/article-galeriamerletti.pdf>
- (5). *La Neotipia* era un establiment tipogràfic cooperatiu creat pel juliol del 1905 per Ignasi Clarià, Josep M. Palau i altres, tots ells expulsats pel febrer del 1908 de la societat obrera *El Arte de Imprimir*, de tendència anarquista.
- (7). B- Grfcs. Garcés y Bartolí- S.A: (aprox 1900)

Rosa Serra Rotés